

Naročnina znaša:

celoletna . . . K 4—
 pololetna . . . K 2—
 tretletna . . . K 1—
 posamezna števil. 10 vin.

Ne frankirana pisma se
 ne sprejemajo; rokopi-
 si se ne vračajo.

Náša Moč

Glasilo slovenskega delavstva

Uredništvo in uprav-
 ništvo v Ljubljani,
 Katoliška tiskarna

Oglas se sprejemajo
 po dogovoru.

Štev. 41.

V Ljubljani, 6. septembra 1918.

Leto XIII.

Oklic ministra za prehrano.

Letina je spravljena, mlačev se je pričela. Po celih tednih pomanjkanja bi mogli zopet vsi Avstrijci dobiti toliko kruha in moke, kolikor iz pridelka domovinskih tal po pravici odpada na vsakega posameznika. Toda sebičnost in brezobzirna pohlepnost pričlenjata razvlačevati in tako zasigurano razdelitev vojnega odmerka ogrožata. Ljudje, ki jim je za oderuški dobiček ali ki zasledujejo sebične koristi, preplavljajo deželo, delajo na neodgovoren način škodo po poljih in nadlegujejo kmetovalca, da bi si tako po krivem pridobili poljske pridelke. Kar morejo dobiti, se porablja nesmotreno in zapravljivo. Majhno število takih ljudi použije tako, kar pripada drugim po vsej pravici. Kdor pa v resnici trpi bedo, kdor mora borno izhajati z malo denarjem, kdor pridno dela dan za dnev, komur ni na tem, da bi obogatel, pa je v nevarnosti, da mu sebičnost in oderušstvo vzameta njegovo pravico do kruha.

Pričele so se medsebojne preponudbe, da bi se tudi vsi pošteni poljedelci odvrnili od izpolnitve svoje dolžnosti. Marsikateri je podlezel skušnjavi prekomernega dobička, in mestno prebivalstvo vidi z ogorčenjem, da se pohlepnost marsikatega kmeta ne drzne samo zahtevati predmetov vsakdanje porabe, temveč vse, celo najnepotrebnejše stvari in luksus ter celo zlato poročnega prstana, da tako izkoristi bedo in stisko.

To neodgovorno ravnanje se maščuje prav tako na kmetskem, kakor tudi na mestnem prebivalstvu. Večina meščanov je zaradi dobička nekaterih brezobzirnežev izpostavljeno najhujšemu pomanjkanju, kmetskemu stanu pa v največjo škodo onih, ki počteno zadoščajo svoji oddajni dolžnosti, preti v slučaju splošne besede osovražena nadloga rekvizicije.

Proti razvlačevanju pridelkov bo državna oblast nastopala z vso svojo močjo. Pohlepnost in krivičnost se morata zatreči pri kupcih in prodajalcih, zakonu se mora pribaviti spoštovanje in veljava. Kmetovalcu se mora zavarovati moč pri njegovem dragocenem delu, ne sme se po ponudbah vsiljivih tihotapcev izpostavljati najstrožji kazni; meščan pa naj brez zapravljanja svojih moči in svojega delovnega časa po pravilnih cenah dobiva najvažnejša živila.

Vlada je trdno odločena, da se brezpogojno izogne povrnitvi težav, v katerih se je nahajala oskrba prebivalstva v preteklem letu. Zato bo skušala vsako prodajo državno uporabljanih pridelkov, zlasti krušnega žita neupravičencem preprečevati z vsemi sredstvi. Oblasti so dobile nalog, da vsakogar, kdor poljske pridelke, zlasti pa žito in moko, prodaja neopravičeno, in vsakogar, kdor ta živila neopravičeno kupuje, skratka kaznujejo kar najstrožje. Zaporna kazen se bo izrekla v najvišji dovoljeni meri proti kupcem in prodajalcem in poleg tega tudi najvišja dovoljena globa. Pri tem se ne bo nikakor oziralo na stan in čin. Kar se bo kakorkoli prenašalo ali prevažalo žita ali moke, zapade brez obzira in sicer tudi v najmanjših množinah zaplembi. Ravno tako se proglasi za zapadel tudi izkupiček in sicer denar kakor tudi v zameno dano blago. Ukrenilo se je vse potrebno, da se bo promet z živili strogo nadziral, za kar najhitreje zasego razvlečenih zalog in poizvedbo prodajalcev se je organizirala posebna služba.

Uporabiti se mora vsa strogost zakona, da se napravi konec protizakonitemu oderuškem početju, kajti edino le popolno zbranje in pravična razdelitev domačega krušnega žita nas obvarujeta najtežje bede, ohraniti notranji mir države in nas približata miru.

C. kr. minister in vodja urada za ljudsko prehrano:

Paul I. r.

× × ×

Zares hud oklic, ki bi se ga gotovo vsak ustrašil, če bi prihajal iz primerno močnih pljuč. Avstrijska javnost bo pa pri tem oklicu nehote mislila na to, da ga je izdal urad, ki je izdal med vojno že nebroj določil, ki jih pri najboljši volji ni bilo mogoče držati. Lahko rečemo, da ga ni človeka v Avstriji, ki bi bil izpolnil vse ukaze naše prehranjevalne birokracije, ki bi se bil točno držal vseh njenih določb, ker če je tudi morda kje kak tako pokoren, poslušen in ubogljiv državljani, ki je skušal to storiti, ga danes ni več, ker je moral ali od lakote umreti ali pa začeti ravnati z ukazi in navodili tako, kakor drugi državljani, ki jim je življenje prvo in spolnjevanje zakonov in predpisov šele drugo.

Prehranjevalni urad, ki more zadobiti avtoriteto, ki jo za svojo težko nalogo potrebuje, mora doseči in dokazati najmanj tri stvari: 1. da lahko res presrbi vsemu prebivalstvu toliko živeža, kolikor ga pri skrajnem omejevanju nujno potrebuje; 2. da svojo oblast vrši popolnoma nepristrano, da torej nudi vsem enako, in 3. da doseže res svoj namen, da namreč prepreči tihotapstvo, prekupčevanje, navijanje cen, verižne kupčije in kakor se sicer imenujejo raznovrstne trgovske zlorabe, ki danes cveto na vseh drugih trgih, kakor tudi na trgu za živila. Danes se splošno govori o revoluciji blagovnih cen.

Da avstrijski prehranjevalni urad do zdaj svojim nalogom ni bil kos, je splošno znana in priznana resnica. Zato si bo moral krepost in moč, ki je potrebna podlaga za take egergične odredbe, šele zaslužiti.

Nimamo proti ministru Paulu nikakih predsodkov in radi verjamemo v njegovo dobro voljo, vendar nas iz ravnokar navedenih pomislekov njegova nova odredba ni prav nič razveselila. Po dosedanjih izkušnjah moramo biti namreč mnenja, da mu bo na različnih drugih poljih manjkalo energije, ki bi bila za zdravo uredbo prehrane še veliko bolj potrebna, kakor je energična prepoved nakupa živil v sedanjem času. Močno se nam zdi, da prehranjevalni urad vendarle ne bo znal in mogel preskrbeti prebivalstvu nujno potrebnih živil v zadostni meri in da bodo prišli časi, ko bo moral llagohotno gledati skozi prste, kako si bodo ljudje na svojo roko preskrbovali živil, ki jih jim sam ne bo mogel nuditi. Bojimo se, da se bo to godilo v času, ko bo to mnogo težje, kakor sedaj, ko bodo špekulanti in prekupčevalci živila še neprimerno podražili, tako dajih delavcem in drugim državljanom z malimi dohodki sploh ne bo mogoče doseči. Ravno kar izdani oklic bo oplašil poštene ljudi. Ljudje, ki z nakupom živil v sedanjem času nimajo nikakih slabih namenov, ki hočejo samo rešiti družine lakote v najslabšem času, se bodo mogoče prestrašili. Eden ali drugi bo postal tudi žrtev tega oklica. Pravi špekulantov, nasproti katerim bi bilo drakonično postopanje umestno, oklic ne bo prestrašil. Tako mnogovrstno prakso so si pridobili med vojno, da si bodo tudi sedaj znali pomagati. Večji riziko bo samo cene še gorostasno pogljal kvišku. Posledice novega oklica bodo torej socialne, zadele bodo samo nižje sloje in sicer občutno.

Vrhovec Ivan, delavec v tobačni tovarni, rojen l. 1861. v Veliki Loki, umrl na Glincah 8. julija 1918, član J. S. Z. od leta 1910.

Petelin Avgust, čevljarški mojster v Ljubljani, rojen l. 1872., umrl 27. julija 1918, član J. S. Z. od l. 1910.

Evangelist v S. K. S. Z.

Ljubljana, 1. kimovca 1918.

Ljubljanska predilnica, katero so zdaj njeni lastniki prodali, ker tvornico opuste, je vsaj za Ljubljano znamenito poslopje, katerega zgodovine seveda še nimamo, ker odkar je umrl rajni profesor Vrhovec, se naša ljubljanska povestnica zanemarija. Moj stari oče: potomec stare ljubljanske meščanske rodbine, ki se je še pod Radec-kijem vojskoval, mi je pripovedoval, da je bila v starih časih v tem velikem posloju sladkorna tvornica, ki je pogorela; poslopje so na to za silo popravili in bogatinci iz Trsta so spremenili sladkorno tvornico v predilnico. Sladkorno tvornico so pač, kakor sodim, opustili zato, ker so pričeli delati sladkor iz pese; za kar je bila Češka bolj pripravna, kakor Kranjska. Ta razlog je moral biti pač merodajen, da so opustili po požaru sladkorne tvornice na Poljanah tudi to tvornico.

V drugi polovici 10. desetletja minulega stoletja je bila ljubljanska predilnica torišče slovenske krščanske socialne delavske organizacije. Delala sta v njej Jože Gostinčar in Franc Ziller; tisti Gostinčar, o katerem je rekel nekoč Evangelist: »Jože je hodil okoli, govoril o organizaciji, ustanavljal društva, »košmulje« (Krek je šaljivo nazival tako konzumna društva), hranilnice; nima pa ravno tako nič, kakor midva z Nacetom. (Dr. Žitnik.) »On« (mislil je dr. Šusteršiča) ti tiči vedno doma, kadar je kam šel, smo ga spravili s silo, zato pa tud' ma.« Poredno je pomežikal, se smehljaj in še pristavil: »Žleht sem, kaj ne; si ne morem pomagati. Saj bi se rad poboljšal in se ne obregal v ljudi. Tak sem, kaj se hoče; za neč je to, frderban sem.« Bil je razposajen, ko je to govoril; ni še posebno dolgo, v tistih časih, ko so mu zadajali najhujše »bunke« tisti, ki »se imajo meni za hvaliti, da so kaj! ki vejo, da mi delajo krivico. Miha, saj veste, kaj je govoril Evgen o meni pred tolikimi ljudmi, o svojem duhovnem sobratu pred lajiki, blatil mojo čast, lagal da sem »srbofil« in to v časih, ko bi me lahko stalo moja glavo.« Preživel sem z očetom dobre in slabe čase, ko je brusila naš demant božja milost s trpljenjem, preganjanjem in britkostjo ter z nehvaležnostjo ljudi, za katere se še danes sramujem, ker sem jih včasih cenil, da se je naš junak, oče, svetec in apostol krščanske ljubezni in uboštva, nam še bolj omilil; toda tako hudo in bridko mi ni bilo nikdar, kakor mi je bilo takrat, ko je tako govoril in pristavil s tistim svojim boječim, plašljivim glasom mokrih oči: »Zakaj me ravno Lampe tako preganja, res ne vem. Kaj sem mu storil hudega?« Ko je v prvih mesecih tevtonske blaznosti in nasilstva

proti našim ljudem stal na balkonu neke kuhinje in poslušal ptičje petje, je vzkliknil: »Preganjanje, prelivanje krvi. In kaj jim pomaža! Naj nas preganjajo; ptičjega petja, lepe, božje narave nam ne bodo vzeli, tudi našega »jezika ne, naj pride, kar hoče. Naš »pavr« ga ohrani.« V hribe vsled preobilih poslov revež ni mogel iti v Dražgoše k svojemu prijatelju Tonetu, kjer bi bil ozdravil — in Bog ga je poklical k sebi, ker si je nabral dobrih del toliko, kolikor si jih je malokdo drugi.

In list, o katerem trdijo, da je dr. Lampe tovo glasilo, na našega dr. Kreka še zdaj, ko počiva plemeniti rajnik pod rušo, meče blato nanj menda zato, ker je, ko je odstopil bivši deželni glavar vojvodine Kranjske, pl. Šuklje, dr. Krek z vso odločnostjo delal na to, da postane dr. Evgen Lampe kranjski deželni glavar in veselo pripovedoval, »da dobimo šepastega glavarja, fejest fanta«; še več: blaga duša, ki je vse odpuščala, je še takrat, ko je nastopal proti dr. Šusteršiču, o dr. Lampetu, kadar ga je zagovarjal, rekel, da je dr. Lampe najsposobnejši kot deželni glavar. Zadnje čase l. 1917 je svoj nazor spremenil: »Duhovitost izgublja, ker premalo študira. Moja glava ti še kljub petdesetim letom drži trde mažarske besede; trd ti je ta jezik.« »Resnica« blati mrtvega Kreka.

Jože Gostinčar je delal v predilnici, Franc Ziller tudi. Jože je govoril delavcem, njegove misli so bile vedno globoko zamišljene; Franc Ziller je bil bolj sposoben za podrobno organizacijo in za agitacijo: v tistih časih, ko so bili povsod delavski shodi zelo burni, je znal Ziller zelo spretno voditi shode. V začetku našega delavskega pokreta so delavcem govorili izmed delavcev poleg Jožeta Gostinčarja še Ivan Jakopič in Valentin Bahar. Organizacijske načrte sta kovala v ljubljanski predilnici Jože Gostinčar in Franc Ziller. Dr. Krek je ustanavljal za delavstvo prvotno katoliška delavska društva in delavska konzumna društva. Naši delavski govorniki akcije niso omejevali samo na delavstvo, marveč so delali tudi pod Krekovim vodstvom, ki ga je znal tako izvajati, da ga nisi niti čutil, med kmeti in obrtniki za organizacijo. Franc Ziller je prišel na misel, katero je povedal Jožetu, da bi bilo prav, če se naša delavska društva združijo v Zvezo. V koliko je ta misel nastala po neposredni Evangelistovi sugestiji, ne vem. Jože je to misel povedal dr. Kreku, ki je vzkliknil: »Krasno!«, izdelal pravila in »Slovenska krščansko socialna delavska zveza« se je ustanovila.

Dr. Krekova akcijska sila je bila v tistih časih silna. Liki gobe po dežju so ktila na deželi nova društva, ki so čutila potrebo po tesnejšem stiku med seboj. Obstojala je že za nepolitična delavska društva kulturna centrala. Prevladal je nazor, da ne kaže delavnih moči, ki jih takrat ni bilo veliko, cepiti in dal se je Slovenski krščansko socialni delavski zvezi značaj središča vseh naših nepolitičnih, prosvetnih, kulturnih društev: dobili smo »Slovensko krščansko socialno zvezo«. Prva njena predsednika sta bila tovarnar Karel Pollak in Ivan Kregar. Rajni dr. Krek se je silno nerad odločil, da je prevzel predsedstvo take organizacije. Časti je rajši prepuščal drugim, sebi si je pa pridržal delo: »for-

man (voznik) sem, ki foura,« se je večkrat pošalil. Reč v S. K. S. Z. ni šla naprej, kakor bi morala iti. V neki seji S. K. S. Z. v Krekovem stanovanju nasproti šenklaški cerkvi, kjer zdaj stanuje uradnik Ljudske posojilnice — Jeločnik, h kateri seveda predsednik niti prišel ni, je izjavil dr. Krek: »Predsedstvo S. K. S. Z. bom jaz prevzel, da bo šla reč naprej.« Šla je.

»Blagoslovljenje zastave S. K. S. Z. bo pravi ustanovni občni zbor S. K. S. Z.,« mi je rekel dr. Krek. Našo javnost je S. K. S. Z. razrukala prvič, ko se je blagoslovila zastava sv. Mihaela, ob kateri priliki je zabil Evangelist žebelj v naš prapor s klicem: Z Bogom za krščansko ljudstvo! (Če me ni zapustil spomin, se je glasil njegov vzklik tako. Sicer je pa o tej manifestaciji objavil takrat »Slovenec« zelo obširno poročilo. Kogar zanima, naj si dotično me to poišče in prebere, ker pišem namenoma iz spomina.) Na starem strelišču v sedanjem »Ljudskem Domu« se je razvilo kljub dežju sijajno slavlje prav po Krekovem: petje, godba, nešteto govorov, manifestacijska socialna šola, kakršna ostane ljudem leta in leta v spominu. Krek je predsedoval zabavi, vihral po dvorani in poiskal Jožeta Gostinčarja: »K meni, Jože, za mizo, bova kaj povedala ljudem,« mu je klical.

Delo S. K. S. Z. pod Krekovim predsedništvom je bilo tako množovrstno, da bi se skoraj čudil, ko premišljujem njen razvoj če bi se že zdavaj ne bil odvadil, da se sploh kakki reči čudim. Včasih se ti je zdelo, da se Evangelist ne zanima za S. K. S. Z. On, demokrat, ki nam je bil v izvajanju demokratičnih načel vsaj za sto let, če ne več, naprej, je znal »fourati« svojo reč tako, da je napravljajl drugim veselje: s šaljivimi pšicami in z dobrohotnim »nerganjem«, da rabim njegov izraz, je znal vzpodbujati druge, da so delali. »Vsak delaj, če tudi nerodno, samo da dela: tako jaz »regiram.«

V Ljubljani je šlo dr. Kreku pred vsem za to, da je imela S. K. S. Z. nozimi v takozvani društveni seziji redna tedenska predavanja in tedenski socialni tečaj. S. K. S. Z. je bila na »jerpergah« več let v nekdanjem »Katoliškem Domu« na Turjaškem trgu; pozneje je prevzela prostore S. K. S. Z. sama. Dela dr. Krek ni osredotočeval na društvene funkcije, marveč na poročevalce. Za predavanja je moral skrbeti kak gospod. Gospoda stolna vikarja Godec in Potokar sta bila med njima. Ko je gospod Godec nekoč večkrat povrsti predaval, mi pravi dr. Krek: »Godec ni dobil nobenega predavatelja; hm, to je križ. Recite mu, naj reče meni.« — »Kar predavajte!« — »Ne, poročevalec mora to poskrbeti: »vornga« in dobro se mu bo zdelo.«

Tedenske socialne tečaje je imel dr. Krek, dokler ni bil izvoljen v peti kuriji proti svoji volji prvič za državnega poslanca, ker je delal na to, da bi bili kandidirali Jožeta Gostinčarja, že prej vsako sredo v »Katoliškem delavskem društvu« in je njegovemu skrbac pripravljenu predavanju sledil domači razgovor: diskuzija, ker je znal »dohtar« delavcem razvozljati jezik, kar je velika umetnost, ki jo je rajni Evangelist najbolje znal, ker je našel ključ v svojem ljubezni do delavstva prekipujočem srcu in v svoji nedosegljivi

ljubeznivosti, ki je odsevala z lepih njegovih otročje nežnih rožnatih lic. V Katoliškem Domu smo imeli delavski oder (vodil ga je takratni stolni vikar Luka Smolnikar), predavanja, ki jih je skoraj redno vsako leto otvarjal dr. Krek, s prvim predavanjem v zimski seziji, so bila v Katoliškem Domu sijajno obiskovana; dasi sva jih neko leto, ko je bil dr. Krek na Dunaju, pričela z dr. Lampetom, ki je v tistih časih v izvajanju demokratičnih načel tekmoval z Evangelistom, z 20 delavci. Iz Katoliškega Doma so nas nekega dne vrgli: imeli smo lepe načrte, ki smo jih tudi udeležili, imeli smo srce za ljudstvo, imeli smo veselje do dela; denarja pa ne. Seveda sva z rajnim Evangelistom zabavljala, kadar sva bila sama, kar sva mogla, čez denarne zavode, ki bi lahko z malenkostno vsoto rešili »Katoliški Dom«.

Takrat je vzkliknil rajni Evangelist: »Ljudsko posojilnico sem jaz ustanovil, bogate se pa drugi z njo; jaz nimam tam nobene besede!« — »Kaj storiti? Saj socialne kurze držimo!« — »Pri meni doma? Kaj?« — »Ali ne kaže v Košmuljo?« — In predsednik ter tajnik S. K. S. Z. sta se preselila v Košmuljo ter napravila hudobijo, da sta priredila v veliki dvorani starega strelišča delavski shod, pri katerem je bilo do zadnjega kotička vse nabito delavcev in delavk. Socialni tečaj se je preselil v skladišče »Košmulje«, poleg tega je pa dr. Krek še priredil strokovni socialni tečaj »Delavskemu podpornemu društvu tobačnega delavstva na svojem stanovanju. Finančni minister S. K. S. Z. stolni vikar Luka Smolnikar je pa lepo reševal dohajajoča pisma — za Bog lonaj seveda — in iskal novih prostorov S. K. S. Z., dokler jih ni iztaknil v Selenburgovi ulici, kjer se je razvilo zopet živahno vrvenje in življenje. S. K. S. Z. se je od tam preselila v Union, iz Uniona pa v Ljudski Dom.

Prvo večjo reč, katero smo v S. K. S. Z. po blagoslovljenju zastave sv. Mihaela izpeljali, je bil shod izobraževalnih društev. Sklenili smo to važno zadevo v seji S. K. S. Z. Predsednik je bil na počitnicah pri svoji rajni materi v Selcih. Gospod Smolnikar ni hotel podpisati tistega popirja, ki ga predpisuje društvena postava, da ga moraš oblasti poslati, če prirediš kak shod. »Slišite, k njemu pojdite, bo kaj povedal. Je križ. Zadnji hip bo prišel, pa bo hud in se bo kregal, češ da brez njega delamo.« Šel sem v Selce. »Ali ste Vi? Kaj Vas je zaneslo sem?« — »Tale popir podpišite!« — »Za božjo voljo, zato ste prišli v Selce?« — »Zato, bom precej odšel!« Navidezni vihar nevolje nad tako »oslarijo« obeh: Lukata in tajnika, seveda ni trpela predolgo; šlo je seveda pri posetu v prvi vrsti za to, da ne pozabi na prireditev, ker pisal je že »Zgodbe« in imel vse polno drugih skrbi; posebno ga je skrbela tobačna strokovna organizacija, ker ni bilo mogoče iztakniti dobrega predsednika. Bahar ni hotel sprejeti mesta, na katerem bi ga bil rad dr. Krek videl. Mutilo se mi je nazaj v Ljubljano, rad bi jo bil »francosko« odkuril, a če je tudi imel v »štoku« veliko ljudi, je tako pazil, da hvalevrednega načrta nisem izpeljal. V ponedeljek popoldne je bilo mogoče šele oditi iz Selc. Po svoje je izvlekel iz človeka, kar je hotel vedeti, se zamislil in od-

šel sem iz Selc s popolnim načrtom predavanja in z osnutkom resolucij v glavi, ker Bog ne daj, da bi si bil o razgovoru napravil kako beležko; tako zaničljivo prešerno je zrl nate, da si precej brez besedi vedel, kakšno govorniško ploho o slabih »lampah« doživiš. Sicer je pa bil tudi uzi tek, če je dr. Krek koga pral. Iz oči mu je švigal plamen; toda jeze kuhati ni poznal. »Kdaj pridete, prosim, v Ljubljano?« — »Pridem, da bo prav.« — »Ne, to ni dovolj. Pred shodom moramo vsaj enkrat priti z Vami skupaj, da se vse pogovorimo.« — »Mhm, bom gledal.« — »Če je prav shod razbobnan v časopisih, na predposvet pridite!« — »Saj ste vse pripravili, se zanesem; kaj pa, če bi mene ne bilo. Ali sem Vaša »babca«? Nobene reči ne odpravite brez mene!« — »Kdaj naj skličem zadnjo sejo?« — »Na predvečer shoda v Katoliškem domu.« — »Hrvatit tudi pridejo!« — »Kdo?« — »Zagorac sam!« Očetovo lice se je razvedrilo. Hrvatov se je vselej razveselil in ob takih prilikah potrebn denar za pogostitev gostov je znal dobiti, če si ga je moral tudi izkopati iz tal. Na predvečer shoda k. s. izobraževalnih društev je prišel. Takrat smo šele prav za prav določili poročevalce in vžgal nam je ognja. O shodu samem je objavil »Slovenec« obširno poročilo; izšle so tudi posebne bukvice in prej nismo mirovali, dokler se niso k. s. društva razrastla v celi naši Sloveniji.

Z malimi sredstvi smo dosegli in izpeljali velike reči. Brez tajništev in brez rednih pisarn smo delali, če se je tudi delalo po domače, skromno, demokratično, smo zgradili mogočno, kulturno stavbo. Za tajništva moraš imeti denar, tega nismo imeli; pomagali smo eden drugemu in šlo je, ker smo v delu medsebojno tekmovali. Poudarjali pa ob vsaki priliki, kako potrebuje S. K. S. Z. tajništva pod vodstvom izobraženega prosvitljenca: duhovnika ali laika. »Ideja mora zmagati in delo,« tega se je držal rajni Evangelist, ki je bil za najmanjše težaško delo na našem kulturnem poprišču zelo hvaležen in ki je zelo, zelo cenil delo »zastonj«, ker je sam bil med »zastonjiki« prvi in edino v tem nazoru »konservativ«.

Seje S. K. S. Z. so takorekoč videle v svoji sredi vse naše ljudi. V njih je preiskoval rajni dr. Krek sposobnosti delavnih ljudi. Ni miroval prej, dokler se niso ustanovile podzveze na Koroškem, na Štajerskem, Goriškem, v Trstu. Posamezni odborniki so morali prevzeti poročila in dopisovanje s posamezniki, dokler se niso ustanovile podzveze, ki so, kakor znano, prav dobro delovale. Smolnikar, dr. A. Ušeničnik, Čadež, Moškerc so imeli poročila in dopisovanje s posameznimi gospodi, dokler se niso ustanovile S. K. S. Z. za Goriško, Koroško, Primorsko in Štajersko.

Društva je vodila S. K. S. Z. pod dr. Krekovim vodstvom tako, da se jim je dajala smer, tvarina predavanja in njih dela. K. s. izobraževalna društva so se vzgojila popolnoma v demokratičnem duhu: »od spodaj gori naj se daje pravec in ne od zgoraj doli,« tega temeljnega gesla demokracije se je rajni Evangelist dosledno v S. K. S. Z. držal. Rajši je videl, da je šla naša reč navidezno počasi naprej, kakor da bi dobila naša prosvetna organizacija lice vladanja od zgoraj doli. Britko

se mi je nekoč pritoževal, ker se je pričelo v odseku S. K. S. Z., Zveze telovadnih odsekov povdarjati načelo voditeljstva. »To je nevarna, silno resna stvar. Moje delo je merilo vedno na izobrazbo vseh; tako se bodo bliščali le posamezniki. Tistega, ki se zaljubi vase, če le morem, ponižam,« mi je dopovedoval, ko sem mu razlagal, da ta reč ni tako huda, kakor si jo on predstavlja. Demokratizem se je poznal tudi v zapisniku S. K. S. Z. Nekoč sem sestavil o seji tak zapisnik, kakršni so običajni. Ko smo ga pri prihodnji seji prebrali, ni rekel nič, v razgovoru po seji med štirimi očmi: »Slišite, nič ne rečem, saj je bil zapisnik točen, toda predolg. Prekmalu bo popisan. Če moja kaj velja, naj se vodi zapisnik sej tako, da se napišejo navzoči in sklenjeni sklepi. Storite seveda, kakor hočete, ker to je vaša in ne moja reč.«

Ustroj odbora S. K. S. Z. ves čas njegove obstoja kaže v grupaciji tele podobe: Prvi sestav je bil delavski — in nekaj ljubljanskih duhovnikov. Knjižničar S. K. S. Z. je bil dolgo vrsto let delavec Kos. Med duhovniki, ki so se pridno in redno udeleževali v naši »Sturm und Drang« periodi prosvetnega dela, je bil najagilnejši Luka Smolnikar, ki je vodil tudi denarno poslovanje, poskrbel »da se plača kvartir« kakor je rekel dr. Krek. Posebno je šlo na roko S. K. S. Z. »Vzajemno podporno društvo« pod predsedstvom prelata Kalana, ki sicer ni bil v odboru, toda se je osebno živahno zanimal tudi za podrobnosti dela v S. K. S. Z. in o delu v drugih ljubljanskih naših organizacijah. Nekoč, ko je Vzajemno dalo S. K. S. Z. neko vsoto v podporo, je rekel dr. Krek v seji S. K. S. Z.: »To le limono smo skoraj čisto izželi.« Dalje so bili v odboru S. K. S. Z. prof. Debevec, dr. Aleš Ušeničnik, stolni vikarji Janez Kalan, Godec, Potokar, dr. Evžen Lampe in pozneje drugi gospodje: Kerhne, Traven, Podbevšek, Krische in katehet Čadež, ki je precej časa vodil v S. K. S. Z. mešani pevski zbor. Ko so prihajali v Ljubljano starešine naših akademskih društev, se je v seji S. K. S. Z. sestavljala kandidatna lista odbora. Odborniki duhovniki, na čelu jim dr. Aleš Ušeničnik so izjavili: »Mladim gospodom se mora nuditi prilika, da delajo. Mi se umaknemo iz odbora, da more nuditi S. K. S. Z. mladim prosvitljenecem priliko, da delajo na kulturnem narodnem poprišču naše katoliške demokratične organizacije. Pod vodstvom dr. Kreka je tudi v S. K. S. Z. prosvitljeni laik povsod prav pridno delal, če tega tudi ni pripoznavala nekdanja vsemogočna ožja koterija sedanjega kranjskega dež. glavarja, ki je znala vedno ustrojiti naše javno mnenje tako, da je le sebe videla in hvalila, delo vseh drugih pa umalevala in srečno prijadrala tako daleč, da si je odtujila vse, ki niso slepo trobili v njen rog!

Dr. Kreku je bilo posebno na tem, da dobi ljudstvo poljudno pisane razlage postav. S. K. S. Z. je izdala dr. Schweitzerjev društveni in shodni zakon in Antonov Kraljev »Obrtni red. Sam je spisal S. K. S. Z. »Socializem« z namenom, da sanira »sijajne« finance S. K. S. Z. »Socializem« je pisal z radostjo in z veseljem in je rad pobahal češ: »Koliko je dobila S.

K. S. Z. denarja iz »Socializma.« »Janez« pa nič. Dr. Krek je pazno motril pojave raznih kulturnih struj; ni mu ušel kak važni kulturni pojav, da bi ne bila S. K. S. Z. zavzela svojega stališča in dala smeri k. s. izobraževalnim društvom v kratkih v »Slovenca« objavljenih komuniteljih pod nadpisom »Iz seje S. K. S. Z.«

V S. K. S. Z. so se osamosvojili sčasoma narodno obrambni odsek (Straža), mladeniški odsek (Orel), ki si ni sicer ustanovil svojega društva, marveč je ostal na željo dr. Kreka v okrilju S. K. S. Z., dasi skoraj s popolno samoupravo, delavski odsek (J. S. Z.). Posli odsekov so se večinoma rešavali v plenumu odbora S. K. S. Z., ker je tako dr. Krek želel.

Posebno veselje je delala dr. Kreku »Čebelica«, ki jo je ustanovil in vodil v moškem oddelku S. K. S. Z. dolgoletni njen blagajnik tovariš Josip Sedmak. Lik punčica v svojem očesu je pa čuval in gledal rajni Evangelist na ženski oddelek S. K. S. Z. Videl je in vedel, kako malo se stori v Ljubljani za praktični pouk delavkam. V ženskem oddelku S. K. S. Z. je hotel pokazati, kaj se mora za delavke napraviti. Ustanovil je sam »Katoliško društvo za delavke, a ni šlo tam tako naprej, kakor si je Evangelist želel. In ženski oddelek S. K. S. Z. je delal tako, kakor mu je načrtaval, »doktor« smer. »Skromno, tiho naj se dela; uspeh je boljši, kakor Vi mislite,« je zavračal nergače, ki so bili gorki ženskemu oddelku S. K. S. Z. posebno že za to, ker je cvetela »rumena roža« v katoliškem društvu za delavke, ker je ženski oddelek S. K. S. Z. lepo procvital in napredoval. Posebno je cenil dr. Krek večerno šivalno šolo; tudi gospodinjsko šolo je enkrat omogočil članicam ženskega oddelka S. K. S. Z. Ženski oddelek S. K. S. Z. je storil tako neposredno veliko dobrega ljubljanskemu ženskemu delavstvu: »Vesel sem ženskega oddelka, če prav »ongavijo« proti njemu in ako me tudi stane veliko denarja!« je rekel nekoč. Zelo je Krek nasprotoval patronaži, ker ta reč ni demokratična.

Neka seja S. K. S. Z. mi je ostala nezbrisno v spominu. Vladislav Ravnihar, dr. Pegan in Ivan Štefe so si izdelali načrt, da iztrgajo pevsko društvo »Ljubljana« narodni napredni stranki. Odbor Ljubljane je v večini držal z nami, člani društva so pa bili v ogromni večini pristaši narodne napredne stranke. Reč se je precej časa kuhala; Kreku ataka na »Ljubljano« ni ugajala ker mu je bilo društvo pregosposko. Šlo je za to, da se v S. K. S. Z. reši to vprašanje. Unela se je zelo živahna razprava. Krek je branil z vso svojo silo svoj nazor; koncem konca je pa po svoje brez glasovanja proglasil sklep, da se bo »Ljubljana« sprejela v S. K. S. Z., če dobi naš odbor. Po seji sem ga vprašal, zakaj je sklep tako formuliral, odgovoril je: »Veste, včasih se mora človek pustiti premagati, če tudi ni premagan.« Ljubljano smo dobili, Krek si je želel, naj bi tvorila kulturno središče petju in glasbi v naših izobraževalnih društvih, dajal misli, vzpodbujal; toda »Ljubljana« ni spolnila tistega, kar je naša izobraževalna organizacija pričakovala od nje, ker se je v njej vse tako razvilo, kakor je dr. Krek napovedaval: »Zaleteli se boste, nekaj časa delali, ogromne vsote denarja se bodo izme-

tale; priredila se bo včasih kaka »parada«; sledila bo stagnacija.«

Zaključujem: Dr. Krek je imel socialne tečaje v S. K. S. Z. še v zimski seziji 1916/17. Leta 1917 ga je poklical Gospod k sebi. V zimski sezoni 1917/18 S. K. S. Z. ni imela več socialnega tečaja. Delo je stagniralo. V torek dne 10. septembra 1. 1918 se S. K. S. Z. zopet poživi. Naš list pozdravlja vstajenje in prerojenje S. K. S. Z.

—c.

Delavec in zadruga.

Draginja drv. Nezmožnost naše vlade v vseh aprovizacijskih zadevah se najbolj kaže pri preskrbi drv. Drva, ki so veljala pred vojno 8 do 11 K meter, veljajo danes 70 K. — Kmet zahteva zanje čisto na licu mesta ali vsaj na svojem bližnjem kolodvoru 50 K za m³ to je za navaden seženj 100 K je pa premnogo slučajev, ko se zahteva mnogo več. Če se računi vožnja z železnico in dovoz v hišo, pride navaden seženj drv, ki je stal preje 20 K, na 140 K. Kaj pomagajo vse maksimalne cene, če se pa blaga po teh cenah ne dobi. Ko bi imel konzument na razpolago delavcev in živila zanje, bi si pomagal sam in prišel do drv za približno polovico nižjo ceno, a vsega tega konzument nima ker sam stradi. Tu bi morala poseči vmes vlada, ki ima na razpolago rekvizijsko oblast glede živil ter vjetnike in mobilizirance. Edino ona bi bila v stanu odpo- moči tej mizeriji, določevanje maksimalnih cen je pa le papirnata bomba, na katero se producent ne ozira, konzument se pa ozirati ne sme, če noče od vsega hudega vzeti konec. Sedaj je zadnji čas, da se za zimo kaj vkrene. Vlada kje si!

Vojne centrale.

Ustanavljanje vojnih central se nadaljuje. Pred kratkim se je vsled odredbe trgovskega ministrstva ustanovila Gospodarska centrala za kovinstvo, za papirno in za emajlno industrijsko stroko, sedaj pa zopet Gospodarska zveza za stavbno obrt. Kakor se vidi je vlada sama prišla do prepričanja, da je združenje potrebno, žal, da ima vse to združevanje kolikor-toliko tudi ost proti delavcu in pa nenemškimi narodnostim. Ako torej treba združiti podjetja, ki tvorijo kapital in delodajalce, torej faktorje, ki so bili že doslej sami po sebi dovolj močni, da so izkoriščali gospodarsko slabejšega delavca, kako je šele to potrebno za slednjega. Vsak delavec naj bo prepričan, da bo nekaj pomenil le, če bo organiziran in naj skuša doseči uspeh potom svoje organizacije ne le zase, ampak tudi za svojega tovariša — sotrpina. Organizacije treba na strokovnem in gospodarskem polju. Le gospodarsko več ali manj neodvisen delavec je tudi politično neodvisen.

Okno v svet.

Za omejitve slovsstvene plaže je izdala švicarska vlada lani zakonski načrt, ki se glasi: § 1. S policijsko kaznijo od 20 do 10.000 frankov se kaznuje: 1. kdor slovsstveno plažo v obliki posameznih ali serijskih zvezkov s ceno pod enim frankom in z vsebino zločinskih, detektivskih, pustolovskih, vojnih ali ljubezenskih zgodb ali druge slovsstvene ničvredne

opise, ki so nevarni vzgoji značaja, prodaja, preprodaja, obrtno posoja ali obrtno nakupuje; 2. kdor priporoča v nakup ali posodo, izloži ali drugače ponuja na katerikoli način, skrito ali očito, tako slovsstveno plažo. § 2. Kdor iz površnosti opušča, da se ne prepriča o značaju blaga, če ni slovsstvena plaža, se kaznuje pravtako kakor zavedno ravnajoči krivec. § 3. Vzgojno ravnateljstvo mora v teku dveh tednov odgovoriti na vprašanje trgovcev, če je gotovo tiskovino smatrati za slovsstveno plažo. Odgovoru se mora priložiti odobrenje komisije, ki jo imenuje policijsko ravnateljstvo skupaj z vzgojnim ravnateljstvom. § 4. Kaznujoča oblast uniči tiskovino, ki je povzročila kazni. § 5. Tozadevne kazni obrne kaznujoča oblast v prid javnim in zasebnim organizacijam mladinskega skrbstva.

Izdajatelj in odgovorni urednik **Mihael Moškerc.**
Tisk Katoliške Tiskarne.

Pristopajte k Jugoslovan. Strokovni Zvezi!

Surbenje, garje, lišaj, hraste. Najzanesljiveše sredstvo proti temu je „**PARATOL**“ domače mazilo. Ne maže, je brez duha, torej tudi čez, dan uporabno. Velik lonček K 5.— dvojni lonček K 9.— **PARATOL-PRASEK** varuje občutljivo kožo. Skatija K 3.—. — Oboje se dobi proti predplačilu ali povzetju pri **PARATOL** delavnici lekarnarja **ULMER** Budapešta VII-21. Rózsa-utca 21.

Ustanov. l. 1893.

Ustanov. l. 1893.

UZAJEMNO PODPORNNO DRUŠTVO U LJUBLJANI
registrovana zadruga z omejenim jamstvom.

Dovoljuje članom posojila proti poroštvu, zastavi življenskih polic, posestev, vrednostnih papirjev ali zaznambi na službene prejeme.

Vračajo se posojila v 7 $\frac{1}{2}$, 15 ali 22 $\frac{1}{2}$ letih v odsek ali pa v poljubnih dogovorjenih obrokih.

Kdor želi posojila, naj se obrne na pisarno v Ljubljani, Kongresni trg št. 19, ki daje vsa potrebna pojasnila.

Zadruga sprejema tudi hranilne vloge in jih obrestuje po 4 $\frac{1}{4}$ 0/0.

Društveno lastno premoženje znaša koncem leta 1915 519.848,40 kron. Deležnikov je bilo koncem leta 1915 1924 s 15.615 deleži, ki reprezentujejo jamstvene glavnice za 6,089.850 kron.

Gospodarska zveza
centrala za skupni nakup in prodajo v Ljubljani, reg. zadr. z o. z.

Stalna zaloga poljedelj. strojev:
motorjev, mlatilnic, viteljev, slamo- in reporeznic, brzoparilnikov, plugov, bran, čistilnikov i. t. d.

Prodaja:

umetnih gnojil, kolonijalnega in špece-rijskega blaga ter poljskih pridelkov.

Zaloga:

pristnega domačega in ogrskega vina, žganja i. t. d.

Lastna izdelovalnica in prekajevalnica klobas. - Lastna zeljarna.